

Oponentský posudek na diplomovou práci *Imigrantská ekonomika a podnikání Rusů v Praze*

Autorka: Klára Fiedlerová

Vedoucí práce: Dita Čermáková

Oponent: Michal Nekorjak

Práce Kláry Fiedlerové se zabývá imigrantskou ekonomikou ruských občanů v Praze s důrazem na strategie podnikatelů, které autorka člení podle několika základních kritérií a podává jejich popis vycházející z vlastního empirického kvalitativního šetření.

Autorka čerpala z dostatečného okruhu relevantní literatury o etnických ekonomikách a povedlo se jí představit základní vlivné přístupy v jejich vzájemné komplementaritě ale i rozpornosti. Protože se nejedná o ucelený teoretický rámec, ale spíše o vzájemně si konkurující proudy, postrádám na závěr teoretické části shrnutí vlastní perspektivy, kterou chtěla autorka sama využít a kterou by mohla upřesnit při obhajobě práce.

V navazující, zdařile napsané části, nás Klára Fiedlerová uvádí do kontextu současné ruské imigrace do ČR pomocí existujících studií a statistik. Pro srovnání používá údaje o občanech dalších postsovětských republik, ale chybí zde vysvětlení, jaký má toto srovnání účel (lze to vytušit, ale myslím, že by to nemělo být ponecháno na čtenářích).¹

Základem každého výzkumu jsou dobře položené otázky. Od nich se odvíjí metoda a samozřejmě i kvalita výsledků. Proto se této prostřední části práce budu věnovat podrobněji, neboť k ní mám nejvíce výhrad. Autorka svůj výzkum staví na souboru čtyř hypotéz. Musím podotknout, že kvalitativní metoda, na níž je sběr dat založen, spíše pracuje s výzkumnými *otázkami* než s *hypotézami*. Nejedná se přitom o terminologický problém, kdy by stačilo obě slova zaměnit, ale jde o celkovou architekturu výzkumu. Obvyklým cílem kvalitativního výzkumu nebývá testování ne/platnosti výroků. Na druhou stranu, takový postup není nelegitímní, pokud má nějaký zřejmý smysl. Dle mého soudu jsou však hypotézy zformulovány poněkud samoúčelně a zdá se mi, že důvodem bylo spíše dodržení nějakého formálního postupu, konkrétně modelu, který odpovídá kvantitativnímu šetření. Problematicnost zformulovaných hypotéz spatřuji zejména v těchto důvodech:

- 1) První hypotéza pokládá otázku *existence* ruské imigrantské ekonomiky. Přitom je od začátku práce psána tak, že její existence pro nás není hlavní problém. Problém je to, jak tato ekonomika konkrétně vypadá a jak funguje. To rozvíjejí

---

¹ Autorka by v této části také měla čtenáře upozornit na to, že obecná klasifikace povolání podle OKEČ skrývá pod hlavičkou *činnosti v oblasti nemovitostí a pronájmu* celou škálu povolání, která nemají s reálním byznysem nic společného (patří sem například odvětví vědy a výzkumu, účetnictví, daňové poradenství, řízení holdingových společností, agenturní zaměstnávání, překladatelství atd.). Mohlo by tak dojít k možná nepřesnému usuzování, že se Rusové v ČR zabývají především hlavně obchodováním s nemovitostmi.

položené podotázky, které mohly být rovnou představeny jako jádro celého výzkumu, avšak je zřejmé, že by se jen obtížně převáděly do formy hypotéz.²

- 2) Zbývající tři hypotézy jsou zformulovány tak, že vycházejí ze zjištění shromážděných během výzkumu. To je na jednu stranu potřeba ocenit, neboť to odpovídá zvolenému postupu sběru dat (běžně se stává, že si autoři své otázky stanoví na začátku výzkumu a v jeho průběhu už je neupravují či neformulují nové otázky, přitom dialektická konfrontace dat a položených otázek, by měla být pro tento typ výzkumu samozřejmá). Potíž je v tom, že jsou hypotézy zároveň zobecněným popisem autorčiných průběžných zjištění a *nenastolují žádný další problém*. Některé podstatné závěry práce jsou tím pádem nešikovně prezentovány už v úvodu vlastního výzkumu, a to zřejmě ve snaze zformulovat alespoň nějakou empiricky testovatelnou hypotézu o problému, o kterém vlastně není nic moc známo. Toto zacyklení - tedy „prozrazování“ dílčích výsledků ještě před jejich popisem na příslušném místě a formulování hypotéz s dopředu známou odpovědí - je právě důsledkem zmíněného propojení dvou odlišných metodologických postupů (konkrétně tedy naroubování postupu vhodného pro dotazníkové šetření na explorativní kvalitativní výzkum). Nakolik se jedná o chybu, které by si autorka měla být vědoma, to nedokážu jako sociolog posoudit. A hlavně, zřejmě by se náplň výzkumu a jeho zjištění *výrazně* nelišily ani v případě dodržení metodologicky čistějšího postupu (viz 4. bod, ze kterého je poněkud patrnější, jak je to možné).
- 3) Třetí hypotéza týkající se role sociálních sítí etnického charakteru, je v podstatě nadbytečná, neboť se jedná o široce přijímanou tezi z literatury, kterou autorka sama cituje, není tudíž třeba jí potvrzovat nebo vyvracet.
- 4) Teze, že ekonomiky migrantů nejsou vždy etnicky homogenní (druhá hypotéza) a že mohou mít silný transnacionální rozměr (třetí hypotéza), jsou také zmíněny už v úvodní teoretické části. Na rozdíl od třetí hypotézy se ale nejedná o všeobecné a opakovaně potvrzené jevy, a má tudíž smysl se jimi zabývat. Ale v logice zvoleného postupu autorka neformuluje své cíle tak, že se pokusí tyto fenomény vysvětlit. Naštěstí se snaha o vysvětlení v samotné empirické části objevuje.

Zdálo by se tedy, že předchozí námitky mají především formální charakter a je tomu skutečně tak. Autorka totiž nakonec prakticky postupovala jinak, než vyplývá z logiky klíčové kapitoly *Hlavní výzkumné otázky a hypotézy*. Proto k empirickému popisu nemám zásadní výhrady a domnívám se, že odpovídá úrovni studentky magisterského stupně. Zvláště cenné jsou postřehy týkající se silné transnacionální zakotvenosti této ekonomiky. Mám pouze tyto dílčí připomínky:

- a) První podrobnější popis je věnován migrantům, kteří se pohybují mimo imigrantskou ekonomiku, což je poněkud matoucí. Doporučoval bych jej zařadit nakonec empirické části, jako příklad změny strategií migrantů, kteří směřují od integrace v imigrantské ekonomice k integraci v ekonomických sítích dominantní skupiny (majority).
- b) Mezi účastníky imigrantské ekonomiky jsou zařazeni i aktéři, kteří si své firmy zřizují pouze formálně, za účelem legalizace pobytu. Je samozřejmě důležité

---

² Tak jak je první hypotéza zformulovaná, se jedná o testování toho, zda-li sociální realita odpovídá *teoretickému konceptu*. Primární problém je, myslím, pochopit *co, jak a proč* aktéři dělají, nikoliv to, jestli můžeme soubor určitých sociálních praktik označit jako ruskou imigrantskou ekonomiku. To je zcela nepodstatný klasifikační problém, který nemá sám o sobě smysl.

na tento fenomén upozornit, a to z důvodu poučenějšího čtení statistik při odhadování rozsahu této ekonomiky. Nezdá se mi ale věcně správné tyto migranty zahrnovat pod hlavičku ruské imigrantské ekonomiky.

Závěr práce pak podrobněji rozvíjí to, co bylo naznačeno ve zformulovaných hypotézách. Možná mohl nastínit další směřování výzkumu, to však může autorka učinit při samotné obhajobě.

Jakožto externí oponent nemohu dostatečně posoudit formální náležitosti textu, ale zdají se mi být v pořádku. Práce by si však zasloužila důkladnější jazykovou editaci, neboť se v ní občas objevují krkolomné větné konstrukce či slovní vazby. Nicméně jazyková úroveň nevybočuje ze současné úrovně magisterských textů...

SHRNUTÍ

I když zde poukazuji na to, že zvolený *formální* postup mi nepřipadá šťastný, z textu práce je zřejmé, že autorce ve skutečnosti nechybí schopnost najít smysluplný cíl výzkumu a zrealizovat ho. Dále je zapotřebí zohlednit fakt, že výzkum probíhal v prostředí, které vyžaduje poněkud větší osobní nasazení a že nakonec přinesl smysluplné informace. Proto **doporučuji** předloženou práci k obhajobě a hodnotím jí mezi 1-2, kdy rozhodující vliv na výsledek bude mít výkon u obhajoby a schopnost vypořádat se s námitkami.